

тяжко позбутися, а він сам не хоче від них відчепитися і боїться усамостійнитися.

До часу проголошення незалежності Української Держави, Римська Апостольська Столиця була єдиним авторитетом державного, а то й міжнародного рівня, що визнавав нашу ієрархію і нас як окремих народ, Правда, в Римі-Ватикані були (і ще є) люди-бюрократи (хоч і у священничих рясах), зі своєю, не завжди прихильною нам настановою. Тому, де треба було, я ставав “на прю” із самим Папою (зокрема, в книзі «З Богом і Україною в серці» можна знайти і прочитати мій гнівний лист-протест проти папського “Листа до народів Росії” вересня 1952 року). Так робив великий Український Патріот і оборонець Риму архієпископ Іван Бучко. Подібно цьому чинив і патріарх Йосиф, який на Папському Синоді 1979 року домагався від Католицької Церкви (хоч, на жаль, не домогся) засудження комунізму чи бодай переслідувань комуністами Христової Церкви в Україні, кидаючи представникам Католицької Церкви з Папою включно, закид-виклик: “Український народ поклав гори трупів і пролив ріки крові в обороні Христа та Європи, а ви – мовчали”. Саме за умови, що Вселенський Собор не засуджуватиме комунізм, представники Московського Патріархату брали участь в його роботі як Обсерватори (Albon Francis. Fatima Priest. – P. 86). Така-то ватиканська **Ostpolitik!!!** А чи було кому і яка з того користь, хіба один Бог знає. Рим-Ватикан має в усьому “свою політику”. Тому нам треба нарешті мати також свою власну політику і диктувати свою правду, бодай у своїй Хаті-Державі, а то й в Церкві. Патріарх Йосиф Сліпий влучно і гідно сказав Папі Павлу VI: *«Ми не для того стали католиками, щоб перестати бути українцями!»*.

2. Церква як берегиня українства в діаспорі

В останнє десятиліття значно зросла кількість тих, хто переважно, скажу образно, за кусень хліба і тряплину від голизни залишає рідні українські терени і їже в чужі землі. Таких нині нараховується за офіційною статистикою сотні тисяч, а за неофіційною – вже декілька мільйонів. Відтак гострим постає питання як емігранта зберегти українцем, як не дати йому позабути свою національну ідентичність, свою рідну матінку Україну. Обов’язок такого оберіга на себе одна інституція – Українська Церква.

Упродовж всієї історії людства, в часи переміщення людини, повторюється знаменне явище: вона (людина) забирає з собою і переносить на нове місце поселення все, що їй найдорожче і що їй вдається захопити і перенести-перевезти, та на зразок старого будує нове, щоб це пригадувало їй старе місце її народження-поселення-проживання: рідну хату, землю,

батьківщину. Опіка рідних богів над скитальцями-емігрантами, полоненими на чужині і т.п. відома в історії народів від найдавніших часів.

То ж нічого дивного в тому немає, що й українці, в різних часах залишаючи рідні стріхи й землю, йдучи у невідоме на чужину, брали з собою рідні “талісмани”: грудку Рідної Землі, мережану-вишиту хустину, медалик, ікону. Збереження пам’яті про минуле з тим, щоб на ньому будувати нове-майбутнє - це цілком природне явище, бо ж людина не змінюється при її переміщенні в інші обставини, хіба що до них з часом, згідно з законом самозбереження, пристосовується. Ті пам’ятки рідної землі чи гнізда дають людині-емігрантові силу переносити і переживати зміни й лихоліття на чужині, плекати надію на краще, на повернення до рідних домівок і т. п.

Втративши свою провідну верству на користь сусідів – Москви і Варшави, яка пішла на службу чужим задля своєї вигоди і слави, заради лакізму нещасного, загал українського народу в кінці ХІХ століття становив лиш “хлоп і поп”, з якого вилонилася нова провідна верства - світська інтелігенція. В тій ситуації застала український народ Перша, а згодом і Друга світова війна. На міжнародному форумі, на якому вирішувалася доля народів, ми не мали впливових людей, які репрезентували б нас і домагалися б належних нам прав до самостійного життя, як це мали наші окупанти. Ідею самостійності Польщі (чи то після невдалих повстань у ХІХ столітті, чи після Першої і Другої світової війни) і Московської імперії (навіть у формі комуністичного СРСР) боронила польська і московська маєтна класа та аристократія на еміграції. Бідних, бездержавних українців “могутні світу цього” не хотіли знати й нерado прислуховувалися до їхніх жалів і протестів на польську й московську несправедливість - пацифікацію, голодомор, переслідування і тому подібні насилля над українським народом на його Батьківщині. І тут на допомогу українцям прийшло **Боже провидіння!** Носієм доброго імені українського народу та його справедливих аспірацій до самостійного державного життя стала **Українська еміграція-діаспора у вільних країнах світу.**

За своїми дітьми на чужину пішла Мати-Церква в особах своїх священників, поділяючи з ними їхню долю і недолю, несучи їм, неначе Євшан-зілля, духовне підкріплення і зв’язок з Рідною Землею. І сьогодні, після більш ніж сторічного досвіду скитальщини по чужинах, можна сміло сказати, що Українська Греко-Католицька Церква ту свою роль Берегині української душі своїх духовних дітей виконала повністю. Під проводом своєї Рідної Церкви або у тісній співпраці з нею впродовж цілого ХХ-го століття свою роль сповнила належно також і українська еміграція. Маючи добре ім’я й здобувши певні впливи в країнах свого поселення, вона пізніше простягла помічну руку Рідній Церкві й Батьківщині. В Західному світі Церква, в тому числі й наша Українська Церква, відокремлена від держави і має свободу розвитку. Саме з того користала й наша Церква.

Крім іншого, заслуга нашої Церкви в еміграції полягає в тому, що біля неї або під її крилом, незважаючи на різні протистояння навіть з боку

єдиновірних римо-католиків, було найлегше збирати й гуртувати разом наших людей в розсіянні суцях .

В чому ж була (і ще криється) сила Церкви, яка допомагала їй єднати і зберігати духовність своїх дітей та їх українську ідентичність?

На нашу думку, це були: а) вірність батьківським традиціям: мові, звичаям, обрядам і т.п.; б) єдність у навчанні правд віри і духовний зв'язок з Батьківщиною; в) тяглість традиції – стабільність, в той час коли чуже довкілля, зокрема Римо-Католицька Церква після Ватиканського Собору, розгубилась у пошуках нових доріг до людських душ; г) надія на перемогу Бога над несправедливістю і насиллям ворогів, скріплена Церквою на основі історії єврейського народу в Старому Завіті; г) єдність проводу (ієрархічна структура Церкви) з єпископом начолі. Інші організації світсько-політичного характеру, незважаючи на їхні програми і патріотизм, були тимчасовими й не мали із-за своїх постійних взаємних сварок і фактично бездіяльності тієї притягаючої-об'єднуючої сили, яку мала Церква. Церква ж мала історичну тяглість і продовження – тисячолітню традицію – і на тій платформі будувала свою майбутність. Все це має слугувати уроком і для сьогоденної еміграції: лише Українська Церква здатна об'єднати її, дати в разі потреби захист і допомогу.

Як сказано вище, завдяки Церкві або в тісній співпраці з нею українська діаспора зберегла свою духовність, обряд, мову, ідеал незалежності України. Церкви-храми, школи, різні організації, наукові інститути з університетськими кафедрами українознавства включно, економічні установи, видавництва і т.п. - всі вони пропагували у вільному світі ідею самостійної України і такої ж Української Церкви у формі Патріархату в ній. Вони здобували прихильників і приятелів українським самостійницьким ідеалам, незважаючи на супротив цьому москалів, поляків, мад'ярів, зокрема невдячних і мстивих євреїв, але все ж таки вигравали! Згадати б хоча те, що в Канаді ми мали українського роду міністрів провінційних і федеральних урядів, навіть Генерального губернатора!

Психологи кажуть, що *anima humana – naturaliter christiana* (людська душа - природньо християнська). Звідси духовність українського народу наскрізь християнська. Бо, мабуть, ніякий інший народ у світі не прийняв Христової Євангелії так буквально і не побудував на ньому своє особисте, родинне і суспільне життя, як український народ. Сьогоднішнє відхилення від цього – це наслідок тривалого комуно-московського безбожницького насильства над душею того народу. Воно, як виявилось, було тимчасовим. . . .

Все це означає, що українська людина (душа) з природи своєї є релігійною і – *par excellence* християнською! І вона виявила це в часи своєї скитальщини по чужині. Помічницею і провідницею їй у цьому була її рідна Українська Греко-Католицька Церква. Про це неодноразово і неоднозначно запевняють нас очевидці та історики (Д. Дорошенко, В. Липинський та ін.).

Щоб зрозуміти роль Церкви в збереженні духовності української еміграції, слід відрізнити два роди тієї еміграції та змісту її, скажу так

“наплечників”, у яких українські емігранти, а потім скитальці, винесли свій духовий скарб з України.

Перша – добровільна, економічна еміграція кінця XIX століття. Вона складалася з людей дорослих, устabilізованих у своїх поглядах-переконаннях й вірі, які наодинці або ж цілими родинами їхали за океан шукати кращої долі. Вони мали свободу контакту й переписки з ріднею в Батьківщині, можливість повернення до своїх домівок, відчували обов’язок допомагати бодай своїй родині. Вони їхали на чужину, щоб підробитись і з наміром повернутися до своїх домівок. Перебуваючи на чужині тимчасово, вони продовжували давній спосіб життя, харчування, звичаї, обряди, свята і т. п. Однак і вони вже в перших днях-місяцях відчували брак рідної землі під ногами, ностальгію за нею, а в душі – брак духовної поживи й підкріплення, які давала їм Рідна Церква в Батьківщині. Тому й не дивно, що вони скоро відчули брак своїх священиків і домагалися їх приїзду, а коли вони приїхали, то враз з ними роблять зусилля побудувати свої власні церкви-храми для задоволення своїх духових потреб. І наша Церква пішла їм назустріч.

Відродившись сама в собі (часи о. М. Шашкевича і Весни Народів) й отрясшись від москвофільства, Українська Греко-Католицька Церква в останніх понад 100 роках стала рушієм всебічного оновлення-відродження українського народу. Галичина відтак стає духовним П’ємонтом всієї України.

Завдяки заходам митрополита Андрея Шептицького, Богословської Академії та ін., нове патріотичне духовенство УГКЦ, здобувши довір’я українського народу, стало передовиком національного усвідомлення галицького русина і скоро піднесло його до рівня цивілізованих народів Західної Європи. Свій іспит оборонця прав українського народу УГКЦ здала в роки польської і советської окупації Галичини.

Саме тому народ тій Церкві, як рідній матері, довіряв свою долю. Митрополит Андрей, як старозавітній Мойсей, а за ним – і його духовенство, доклали зусиль, щоб, за словами І. Франка, з “лінивих номадів – люд героїв створити!” І створили! Перші емігранти в Канаді, США, Бразилії й Аргентині вийшли з Галичини і Закарпаття з печаттю духу Великого Митрополита Андрея і першу половину XX ст. прожили у світлі його ідей і вчення. В другій половині XX століття українська діаспора жила і діяла в дусі ідей вже патріарха Йосифа Сліпого.

Сьогоднішні досягнення нашої еміграції, зокрема досягнення Церкви в різних країнах поселення - це вислід кропіткої праці й жертви кількох поколінь. Все це не сталося б, якщо б не було тут нашої Церкви з її організаційною структурою: парафія-епархія-вірні, священик, єпископ. Про це свідчить історія тих поселень у різних країнах. Переповісти її у коротких словах-рядках статті прямо неможливо.

Коли вже ту “чорну роботу” - організацію наших людей в душпастирські осередки й виховання їх у дусі спільноти-громади - було зроблено священиками і гуртком добрих церковних людей, то часто це потім

використовували вже псевдопатріоти. Вони “перевиховували” тих людей і творили з них вигідні собі, а не Церкві чи спільноті, організації. Це вони продовжують творити й нині на поселеннях. З часом, поставлений священиком “директор” церковної кредитівки, сказав: “Ми не аборигени, щоб нас провадити...”, забуваючи, що австралійські чи бразилійські аборигени слухають і шанують свою старшину та що вони більше солідарні між собою, ніж українці. Або інший випадок: “батько народу” - голова громади каже священикові: “Громада – то держава і Церква має слухати державу”, а тому священик має повинуватися йому. Ми ще не вміємо бути демократами, ділитися владою і кожний на своїм місці робити те, що йому належить, солідаризуватись між собою.

Набагато іншою від першої була друга українська еміграція після Другої Світової війни. Деяко відмінним був і зміст її духового “наплечника”. В більшості – це люди молоді, майже діти 15-20 років, які в роки війни “дозрівали” на ходу, під гуркіт гармат і брязкіт підків солдатських чобіт чужих армій. Вони ще не встигли виробити собі особистий погляд на світ, на різні справи, ще не відчули ваги духових вартостей в житті особи й народу.

Найпершим своїм завданням вони вважали: зберегти своє життя, пережити війну, вижити. Частина їх вступила в лави УПА, інші – в ряди дивізії “Галичина”. Більшість їх – це сільська і міська біднота, вивезена насильно до Німеччини як робочий контингент на тяжкі роботи без надії на повернення до рідних домівок. Вони були неначе те дерево, що пересажене не в пору в чужий ґрунт. Воно - в’яне, нидіє, сохне. Єдине, що ті молоді люди винесли-вивезли у своїх “наплечниках” і в душі, то це – віру в Бога, вбрану в шати українського обряду; це батьківські напучення і релігійно-народні традиції та звичаї; це любов до Рідної Землі і ностальгію-тугу за нею; це образ рідної стріхи і сільської церковці як Дому Спільного Батька. І тут, на чужині, найпершим місцем їх зустрічі з іншими українцями, ізгоями з рідної землі, була Церква.

І коли для італійця, німця, француза і т. п. церква - це лише Дім молитви, в якому він має сповнити в неділю чи свято свій релігійний обов’язок, то для українця Церква-Храм – це Дім Спільного Батька, в якому українська душа знаходила відпочинок після трудів, покріплення в сумнівах і боротьбі, надію на справедливий суд Божий над ворогами, на кращу долю українського народу. Для українця церква-храм - це місце родинної зустрічі, духового підкріплення до боротьби з життєвими труднощами через святі Тайни. В церкві український скиталець віднаходив ідеал Добра, Правди і Справедливості, а понад все – любові, за якими тужила і яких прагнула його душа на чужині.

Так у загальному можна оцінити місце нашої Церкви в житті української діаспори. Такою вона мала б залишатися й понині. Але це не скажеш, бо ж воно не скрізь таким є. В кожній країні, де з часом поселилися наші скитальці, обставини були різні. Як відверто визнає це священик УГКЦ Дмитро Сенів із Сіднея (Австралія), колись, за єпископа Івана Прашка

кожний українець-мирянин відчував постійну турботу про нього Церкви, її опіку. «Нині ж про нашу Церкву за владики Стасюка немає що писати позитивного. Наші церкви порожніють, молоді немає ні в церкві, ні в організаціях церковних. Владика, а з ним більшість священиків, сидять в хаті і гріють «вуйну» або своїх жінок, а вибратися до хворих чи немічних – їм зтяжко! Нашим сестрам-василіянкам заборонено провадити Марійські Дружини. Тому їх і немає. Найвищі провідники нашої Церкви в Австралії розходяться з Христовою Правдою!».

І то є дивним, коли, як здається УГКЦ знайшла і зайняла свою нішу в релігійному житті країн поселення. Раніше чужинці нерадо нас приймали і терпіли нашу присутність на їхній землі. А робили це, звичайно, з наміром нас використати для свого народу, церкви і т. п. Відомо, що римо-католицька ієрархія в деяких країнах ставила різного роду труднощі і нерадо годилася на існування нашої церковної ієрархії, незважаючи на папську Енцикліку “*Exul Familia*” і т.п.

Державні народи опікувалися своїми громадянами-скитальцями – колишніми німецькими в'язнями. Українці ж були безборонні від сов'єтів, а якогось контакту із Заходом, зокрема з Америкою, не було. Після загального послаблення церковного життя в роки Другої Світової війни ми були свідками зростаючих впливів Церкви і християнських політичних партій в Європі. Подібну тенденцію можна було обсервувати і в лоні нашого еміграційного громадянства, хоча причини того лежали деінде. Поворот до Церкви ціхувало щоденне життя втікачів. В найважчі хвилини – в місцях примусової репатріації вони шукали і знаходили в церкві душевну рівновагу й помічну руку.

У нас часто можна помітити переставлення місцями ієрархії цінностей, коли ставиться національне на перше місце. При цьому звучать гасла: “Україна понад все!” або “Україна була скоріше, ніж Бог!” Зрозуміло, що така настанова такого роду “інтелігентів” чи провідних людей у спільноті йшла в колізію із вченням Церкви. Священикам приходилося ставити ті цінності на належне їм місце, а все це створювало зайві непорозуміння, засудження Церкви і священиків у відсутності патріотизму, ускладнювало діяльність священиків у збереженні української духовності й національної ідентичності молодого покоління в еміграції. Церква і Українська політична спільнота не мають виборювати одне в другого статус лідера, а мають разом працювати в узгоджених формах на збереження української ідентичності у діаспорників.

Живучи у християнському середовищі в роки нашого дитинства, ми без особливих труднощів приймали за вірогідні всі правди віри, яким навчала нас наша мама. Добрим є такий стан, коли ще в нашому дитинстві ми мали такі зовнішні обставини, які створювали нам можливість приймати і засвоювати, а то й навіть переводити в життя всі правди християнської віри (і то без надзвичайних зусиль з нашого боку). Ми приймали і засвоювали собі ці правди й ставали християнами тому, що такими були наші батьки, діди і

прадіди, тому, що так навчали нас у школі і в церкві, тому, що такий був звичай і традиція нашого народу.

З часом доля викинула нас поза межі нашої батьківщини і примусила жити серед людей часто байдужих, а то й ворожих щодо нашої віри і наших релігійних практик. Наша вірність Христові була виставлена на часті й тяжкі випробування. Саме тоді ми переконались, на яких хитких основах була побудована наша віра, наша релігійність. Не маючи достатнього й основного знання правд християнської віри і не будучи підготовленими до їх оборони, не маючи в руках навіть Катехизму (що дуже прикро свідчить про християнина) та втративши зв'язок з нашим отцем-душпастирем і з Церквою взагалі, ми були не в силі пояснити собі усі правди нашої віри в обличчі закидів проти неї, захистити нашу віру перед ворогами, а тим більше рідко коли ми відважувалися проявити нашу віру публічно або передати її тим людям з нашого середовища, що її не мають.

Якщо так сталося, то не дивуймося цьому дуже, *бо наша віра не мала твердих основ*. Вона була лише зовнішньою окрасою нашої нагої душі, була традиційною шапкою, якою ми користувалися там, де для цього була потреба і де це нам було на користь, яку ми знімали й приховували глибоко в кишені, коли так було нам вигідніше. Така наша “віра” не була *вірою*, а тільки віруванням, повір'ям чи ж самою лише набожністю до батьківської традиції.

Що так воно в дійсності є, засвідчує той факт, що багато наших людей в перших роках еміграції, коли ще розлука з батьківщиною та їхнім родинним середовищем була свіжою, проявляли більше і ревніше свою віру, ніж це роблять сьогодні, навіть за найбільш пригожих для цього обставин. Трагедійні часи переживає нині наша релігійність в діаспорі. Традиція урвалася, батьківські християнські звичаї пішли в забуття, зв'язок з Церквою і священником впродовж багатьох літ втрачений, участь у святих Тайнах занехаєна. І сьогодні ви нерідко можете почути з уст, колись здавалося б добрих християн, слова нарікання або зневіри: “Чому я маю у все це вірити, чому маю молитися і шанувати Божі Заповіді, чому маю ходити до церкви, коли інші цього не роблять, а добре їм поводитьсь?” Їм незрозумілим є те, чому вони мають слухати Церкву, церковну ієрархію та священників. Водночас їм здається, що кожна віра добра, зокрема ж тоді, коли вона служить “патріотичним” й особистим інтересам одиниць. Їм байдуже те, чи стоять вони на боці Христа, а чи ж знаходяться в таборі диявола.

Катехизмова засада: “Щоб бути спасеним, треба вірити і дотримуватися всього того, що Католицька Церква до вірування додає”, для багатьох наших вірних, з уваги на їхнє співжиття з протестантами, що хибно розуміють роль Христа і Його Церкви, з уваги на співжиття з вірними т.зв. “національних”, “всеукраїнських” і “традиційних” Церков й водночас з уваги на слабкий зв'язок з Церквою Католицькою, втрачає сьогодні своє дійсне значення. Це явище певною мірою зрозуміле, бо повища засада, згідно з якою вони були виховані, є *неповною*. Церква і християнська традиція — це тільки посереднє джерело нашої віри.

Зміст і форма традиції можуть підпадати основним і болючим операціям та змінам. Змішування віри з традицією та обрядовою формою і переважна, так скажемо, набожність до цих останніх, це чи не найслабша сторінка нашої і взагалі східної релігійності. У нас боляче відчуються наслідки двох родів традиційності: при передаванні і засвоєнні-заучуванні правд, тобто змісту віри, відбувається неглибоке, певною мірою несерйозне їх витлумачення, а з другого боку – пересадна “набожність” до “батьківської”, часто сфальсифікованої іншими, традиції, хоч при цьому і не виявляється глибока віра у зміст передаваних чи прикриваних нею правд.

Знищення Української Католицької Церкви на Правобережжі, Волині і Холмщині у XVIII-XIX століттях, а потім – на наших очах в Галичині в 1946 році православною Москвою та заміна української католицької традиції і віри “традицією” православною у московському виданні, а також той факт, що вже друга чи ж третя генерація людей вжила в ту нову, накинену їй “традицію” і “православ’я” до такої міри, що й готова навіть брата переслідувати за недотримання дрібної формальності чи якоїсь там рубрики обряду, у переконанні, що тим приносить послугу Богові, — це приклад того, як традицію можна надужити, сфальсифікувати й пустити на фальшиві рейки.

Полишаючи совісті інших те, чи справді черпають вони свою віру з першоджерела віри, а чи лише з “традиційного” ставка, нам, українським католикам, треба добитися того, щоб кожний українець-католик спромігся на особистий, постійний і свідомий акт *віри в Христа*.

Ми повинні вірити, тобто приймати за вірогідні й правдиві всі релігійні правди, що передаються нам Церквою, устами душпастиря чи катехита тільки тому, що цим правдам навчав сам Господь Бог, що їм навчав Ісус Христос.

Християнська віра – це не якась солодке, безпідставне і пересадне “довір’я” до Христа, як цього хочуть протестанти, це не якась традиційна шапка-маска, яку одягають урочисто в дні великих свят, а *свідома належність до всіх тих правд, яким Христос навчав і які Христова Церква до вірування подає*.

В Західному світі наші люди зустрілися із розумовим підходом до правд віри і навіть сумнівним ставленням до існування Бога, ліберальним витлумаченням багатьох питань християнської моралі. Тут було все – аборти, розлучення, вільна любов, сектантство, раціоналізм, агностицизм тощо. Проте саме завдяки здоровому глузду, батьківській вірі й християнському родинному вихованню та нашому упередженню до всього, що модне і морально гниле, а також тому, що протестантські секти вимагають незвичного для наших людей читання Святого Письма — лише дуже незначна кількість (десь 1-2%) вихідців з України втратили католицьку віру й пішли до різних сект, чужих нам духовно та індиферентних щодо наших національних аспірацій. Навіть “суперпатріотична” РУНВіра не здобула собі багатьох прихильників серед людей старшої генерації.

І коли старше покоління майже повністю зберегло віру батьків, то, на жаль, це не можна сказати про нашу першу генерацію, народжену в Австралії. У школах явно вивчається філософія матеріалізму та пропагується релігійний індиферентизм, а то й агностицизм. Вслід за тим у частини нашої молоді закріпилось упередження до релігії взагалі і до нашого українського обряду зокрема. Це часто призводить до непорозуміння й конфлікту між віруючими батьками й збитими з пантелику дітьми. Діти перестають ходити до рідної Церкви, не шукають розв'язання своїх сумнівів і проблем у свого священника, стають безвірниками, якщо не здекларованими атеїстами, скоріше агностиками, а то й зовсім байдужими до всього духовного, ідеального (і то не лише українського, а й взагалі).

Все ж таки тут слід відзначити потішаюче явище: та частина нашого молодого покоління, особливо з бідніших родин, яка була вихована в релігійнім дусі й українським обряді, сьогодні справляє потіху, славу й шану своїм батькам і є надією нашої Церкви й Українського Народу.

Якщо українські батьки навчили своїх дітей робити все в українським обряді, в Українській Церкві, то ті діти прийдуть до неї бодай кілька разів протягом року, а в тій церкві вже український священник й українською мовою (а то й чужою) промовить до їхньої душі й серця, а може добереться і до розуму й до кишені та пригадає їм: “Хто їхні батьки-діди, ким за що закуті...” і заохотить їх бодай до молитви за них і за Україну.

Незважаючи на добру волю і намагання місцевих римо-католицьких священників включити наших побожних вірних до своїх парафій, серед них все ж виявилася потреба мати свої власні церкви (бодай у більших скупченнях українських поселенців). І наші люди, забезпечивши своїм родинам дах над головою, хоч самі добре ще не влаштувалися, взялися за будівництво власних церков, незважаючи на тих, які казали, що побудова церков — це “зайве викидання грошей на купу цегли”.

Власні церкви уможливили нашим священникам відправу українських Богослужінь у повній красі українського обряду і в зручному для вірних часі. Вони спричинили до пожвавлення і зміцнення релігійного життя старшої генерації, заїмпонували дітям і молоді своєю красою і значною мірою спричинили до її збереження при нашій Церкві. Всім, хто до побудови власної церкви спричинився, вони дали почуття вдоволення із-за доброї і Боговгодної справи, особливо збільшилися в такий спосіб розуміння нашого обряду, церковного мистецтва й нашої культури взагалі у молоді. Вибудовані храми відроджують почуття власної гідності, стали бастионами українського релігійного духу, базою для збереження національної окремішності української спільноти в Австралії. Наші церкви стали платформою зустрічі поколінь. Вони були тими осередками в цій країні, при яких розвивалася значна частина діяльності нашої еміграції. Відвідання в дні великих свят наших храмів засвідчує те, що лише наша Церква, як ніяка інша організація чи установа, може і в силі зібрати разом дітей України в розсіянні суцях.

Саме при церквах основували й розгорнули свою діяльність спочатку Будівельні Комітети, а з часом – Церковні Братства, Сестринства, Вівтарні Дружини хлопців, Марійські дружини дівчат, Товариство Українських Студентів-Католиків “Обнова” й інші. Всі вони дбали і дбають про побудову й оздоблення своїх рідних церков, постійно посилюють релігійне життя нашої спільноти.

Визначне місце належить нашій Церкві і в збереженні при українстві молодого покоління нашої еміграції, в праці для розвитку і зміцнення українського шкільництва. Відвідуючи храми, перший єпископ УГКЦ в Австралії Іван Прашко настоював на тому, щоб батьки посилали дітей до українських шкіл так довго, як довго діти ходять до шкіл австралійських. Це саме робили і роблять нині священики. В Сіднеї, Мельборні, Перті й Канберрі, а частково і в Ньюкастлі при наших церквах були побудовані вигідні приміщення для рідних шкіл. В них відбувається катихизація та навчання дітей в українському обряді. При всіх церквах існують Вівтарні дружини хлопців, у деяких – ще й Марійські дружини дівчаток, які працюють під проводом сестер–василіанок. Щороку в кожній парафії проходить урочисто Перше святе причастя, що допомагає ініціювати дітей у практикуванні українського обряду тощо.

Наші церкви й громади в Австралії мають одну й ту саму мету: зберегти привезені з України релігійні традиції, культурні й національні духовні надбання нашого народу й передати їх молодому поколінню, прислужитися відродженню України і нашої Церкви, визволенню їх від московських впливів і посягань.

Велика проблема, що саме тепер назріла для багатьох батьків і для української спільноти — це *мішані подружжя*. Щораз більше наших хлопців і дівчат одружуються з чужинцями, а через те від нас віддаляються і зрештою – пропадають. На нашу думку, потрібне встановлення, а також формування *єдності* всіх поколінь. В Україні батьки жили при дітях аж до смерті. Тут того немає. За англо-австралійським зразком наші діти усамостійнюються економічно, йдуть на “своє”, часто далеко від батьків. Це підриває єдність родини і вплив старшого покоління на молодше. Це, зокрема, також ускладнює, а то й унеможлиблює благородний вплив дідуся-бабуні на внуків.

Хоч всі ми розсіяні територіально в поселеннях, але й примусити нас всіх жити в якомусь гетті немає вже можливості. Тому все ж таки ми можемо і повинні духовно єднатися, творити на якійсь платформі свого роду “клан” з метою взаємного самозбереження. Тут багато може допомогти Церква своїми святами, річницями, обрядами і т.ін., заохочуючи й ініціюючи спільне родинне відзначення річниць, ювілеїв, хрестин-уродин, градуації чи інших родинних подій, найкраще з відповідним Богослужінням і проповіддю, що ті родини-клани слід збирати разом й зміцнювати їх духовну єдність між собою, зрозуміло, в українському дусі.

Українські громади можуть також спричинитися до обнови наших родин. Вони повинні мати, а як не мають, то зробити, реєстр усіх українців на

своїй території і, бодай раз на рік, з ними сконтактуватися та дати їм відчутти, що вони належать до української спільноти.

У пресі й між собою ми повинні витворити опінію, що “Ukrainian is the best” (Що українське, то найкраще!), зокрема ж при виборі подругів. Тут велика роль батьків. Вони мають впливати і виховувати в такій настанові своїх дітей змалку, і не лише словом, а передусім ділом-прикладом. А це матиме свій ефект, коли батьки самі братимуть участь в українських Богослужіннях щонеділі, в громадських та інших культурних українських імпрезах, святкуваннях тощо.

Маючи на увазі, що всебічне релігійне і національне виховання відбувається в сім’ї, в якій осередком комунікації повинна бути рідна (у нас – українська!) мова, мусимо звернути всю нашу увагу на сім’ю, зокрема на молоду сім’ю першого покоління на еміграції, прийняти бій за її український християнський характер і зміст. Тут потрібна співпраця всіх — Церкви, школи, спільноти, кожного зокрема.

Для цього в нас є всі можливості. Старше покоління підготувало ґрунт-платформу: придбало нові церкви, школи, народні доми, клуби. Від молодшого покоління вже не вимагаються якісь матеріальні зусилля, а лише добра воля: приходьте і використовуйте приготовлене для вас добро, а на поставлених батьками фундаментах продовжуйте будувати своє родинне і наше спільне щастя.

Проте не раз чуються закиди, часто слушні, що старше покоління не допускає молодь до самостійної праці або її понад міру патрує. Водночас маємо поділ нашої молоді й групове (не хочу сказати, партійне) виховання її в замкнутому колі молодіжних організацій, до яких належить все ж відсотково небагато молоді (у нас в Австралії – близько 30%). Решта ж її стояла і ще стоїть осторонь, не охоплена ніякою організацією. Взагалі надто важко вдається включити її у якісь організовані, визначені рамки. Тому то, в інтересах всієї української молоді, активніша її частина (з Пласту чи СУМу) повинна взяти ініціативу й витворити якусь *нейтральну платформу* для зустрічі всієї української молоді різних її осередків або ж парафій у приємливий для неї спосіб, скажімо *Клуби молоді*, але з українським змістом (не обов’язково мовою), уряджуючи спільні, виключно для української молоді, забави, вечірки, доповіді, концерти тощо. Важливо, щоб українська молодь даного осередку знала, що в такому-то місці й часі вона може зустріти українське товариство і провести час в українській атмосфері, пізнаючи себе взаємно, нав’язуючи знайомства, дружні, а з часом – і подружні зв’язки.

Негативному асиміляційному впливові чужих, державних і приватних, шкіл має протиставитися наша Рідна Школа. Тій Школі треба надати належний український національний і релігійний дух виховання в любові до України і її проблем. Тому треба виявляти тиск на молодих батьків через старше покоління (дідусів-бабунь), щоб, де можна, послали дітей до української школи! Це може бути частина завдання і наших церковних

організацій. Без знання української мови назриваючою генерацією не буде українських Богослужінь, українських проповідей, українських традицій, перестане існувати наша австралійська (а також канадська, бразильська та ін.) Україна і наша Церква в ній!

Живучи на чужині вже 65 років свого життя й бачучи труднощі в передаванні української мови новим генераціям на чужині, приходжу до висновку, що, крім мови, треба нам покладати велику увагу на серце й взагалі відношення, тобто на *любов* й позитивну настанову молодого покоління до всього, що є українським.

Батьки в мішаних подружжях в більшості не говорять між собою ані до своїх дітей українською мовою. Діти і молодь привикли думати й спілкуватися між собою мовою доквілля. Лишається, приймаючи це за факт життя, зробити все можливе, щоб у тих дітей з українським прізвиськом розщупити українське серце, дати їм знання українських проблем, виробити в них повагу до всього українського і любов до України та до своєї Церкви, свого обряду. Щоб це осягнути, треба прихильно ставитися і до тих, які з різних причин не говорять по-українському, дати їм відчуття, що вони є членами Української Церкви і української спільноти взагалі. А найважливіше, то це дати їм зрозумілою мовою інформацію про Українську Церкву, обряд, культуру тощо, щоб вони їх пізнали, цінили, любили і зробили для них свій внесок, навіть пожертву.

Саме в розв'язанні всіх названих вище проблем у зв'язку з нашим далішим буттям на чужині я бачу велику, прямо незамінну роль мирян, тобто всіх членів нашої Церкви. Така дія українських мирян мусить бути переведена на парафіяльні площини. Вона мусить бути зорганізованою, найкраще в статутівих парафіяльних організаціях – Братствах і Сестринствах. В цих останніх повинні бути відділи-секції молодих, які могли б ініціювати різні спільні зустрічі, скажімо, товариські вечори молодих подружніх пар 2-3 рази на рік, з відповідною програмою (подбавши про нагляд над їхніми дітьми), щоб дати їм нагоду виявити їхню належність до нашої Церкви й до української спільноти взагалі.

Все це зумовлює необхідність віднови віри в старших людей і релігійного освідомлення в молоді.

Наша Церква на чужині нагадує “ковчег Ноя” серед чужого моря. Хто в тому ковчезі знаходиться і його тримається, той збережеться для Бога й України. Хто ж вилетить поза борт того корабля, той раніше чи пізніше неминуче пропаде в “чужому морі”. Все ж таки, після понад 60 років поселення української діаспори в Австралії та діяльності нашої Церкви серед української спільноти в ці роки, сьогодні можемо сміло сказати, що **якби не було** в цій країні Української Католицької Церкви (а також УАПЦ та ін.), то українська спільнота **не була б** такою, якою вона постає нині перед своїми і чужими.